

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยร้อยละ ๙๕ นับถือพระพุทธศาสนา หลักของพระพุทธศาสนาจึงเป็นแก่นและแกนของวัฒนธรรมไทยทุกสาขา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ไปสู่ชุมชน^๑ จากอดีตวัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษาอบรมให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพตำราแพทย์แผนโบราณและศิลปกรรมแขนงต่างๆ ใช้เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครอง รวมทั้งเป็นสถานที่สังเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน ดังนั้นวัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา จึงถือได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทุกชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน ความหมายของวัดที่มีต่อชุมชนจึงพอสรุปได้ว่าวัดเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียน เป็นที่บำเพ็ญกุศลสำหรับชาวบ้านเป็นที่ปลูกฝังศีลธรรมจริยธรรม และเป็นศูนย์กลางสำหรับการประกอบกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน

ดังนั้น วัดจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของชาติ ทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา และปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงามแก่พุทธศาสนิกชน จากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง นับเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันมาเป็นเวลาช้านาน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ ให้วัดปฏิบัติภารกิจของวัดได้บรรลุเป้าหมายตามภารกิจของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒ ด้าน ได้แก่

๑.ด้านการปกครอง

๒.ด้านการเผยแผ่

^๑ กรมการศาสนา, กองพุทธศาสนสถาน, คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัด กิจกรรมลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.๒๕๔๕), หน้า ๒.

๓. ด้านการศาสนศึกษา

๔. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๕. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๖. และด้านการสาธารณูปการ^๒

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเจริญแบบตะวันตกเข้าสู่ประเทศไทยโดยเริ่มจากเมืองหลวง และขยายสู่สังคมชนบท ส่งผลให้บทบาทของวัดและพระภิกษุเริ่มสูญสลายไปด้วยสาเหตุสำคัญหลายประการ เช่น การนำสถาบันต่างๆ แบบใหม่ๆ มาแทนที่บทบาทเดิมของวัด การไม่เข้าไปพิจารณาตอบรับความเจริญอย่างใหม่ร่วมกันระหว่างวัดกับประชาชนและความสูญเสียภาวะผู้นำ ทางปัญญาของพระภิกษุ ซึ่งสังคมทั่วไปเห็นว่าวิชาการแผนใหม่เป็นความรู้ของผู้เจริญแล้ว ผู้ใดไม่รู้ก็เป็นคนล้าสมัยไป เมื่อพระภิกษุไม่รู้วิชาการเหล่านี้ ฐานะของพระภิกษุในความรู้สึกของคนรุ่นใหม่ก็ลดต่ำลง และในปัจจุบันมีปัญหาในสังคมไทยในการแบ่งพรรคแบ่งพวก ถูกเหยียดหยามกัน แล้วจึงจับผิดกันเอง และที่หนักกว่านั้นพระภิกษุก็ถูกมองในด้านลบโดยที่สังคมก็ไม่แยกแยะยกเว้น เป็นเหตุให้ชาวบ้านขาดการนับถือพระภิกษุสงฆ์ ทำให้พระพุทธศาสนาเสียหาย สิ่งที่น่าคิดก็คือควรจะต้องรีบเร่งแก้ปัญหา นี้ โดยเป็นหน้าที่ของพระภิกษุทั้งหลายที่ต้องแก้ไขปัญหานี้เอง เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้พระภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ประกาศคำ สอนและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเอาไว้

แม้ในปัจจุบันการบริหารวัดจะยึดภารกิจของวัดตามที่กำหนดเอาไว้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่การบริหารวัดโดยส่วนใหญ่ยังไม่ประสบความสำเร็จ มีส่วนที่ต้องปรับปรุงอีกมากมาย เช่น การขาดการคัดสรรบุคคลที่จะเข้ามาบวช จัดการเผยแผ่ธรรมะยังขาดความต่อเนื่องการบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมยังทำ ไม่ได้ดีนักทำ ให้วัดขาดความน่าสนใจ ความเชื่อมั่นภายในเรื่องของคลัง วัตถุมงคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ยังมีอยู่ทั่วไป การดำเนินงานต่างๆ ของวัดยังขาดการวางแผนในระยะยาว^๓ จากสาเหตุดังกล่าวทำให้วัดเสื่อมลงจากบทบาทที่เคยเป็นมาแต่อดีต

^๒ พระธรรมวรนายก, “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๔, ๑๖๖, ๑๖๙.

^๓ สุวัฒน์ มนัสไพบุลย์ และคณะ, “สาระสำคัญของหลักสูตรการบริหารและการจัดการวัด,” ใน หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๖-๙.

มากยิ่งขึ้น คนไม่ค่อยเข้าวัด ผู้ยึดหลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิตลดน้อยลง แต่หากมองปัญหาเหล่านี้ในมุมกลับแล้วจะพบว่า แท้จริงคนทุกคนอยากเข้าวัด เพียงแต่วัดยังไม่น่าเข้า

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพระภิกษุที่จะต้องเป็นผู้นำ ในการพัฒนาวัดให้น่าเข้า โดยการปรับปรุงวัดให้มีความเหมาะสมในด้านต่างๆ พื้นที่วัดต้องแบ่งเป็นเขตพุทธาวาส ที่ตั้งของโบสถ์ ประดิษฐานพระพุทธรูป เขตธรรมาวาส ที่แสดงธรรมอบรมประชาชน และเขตสังฆาวาสที่พักของพระภิกษุ อย่างเป็นสัดส่วนและดำเนินการพัฒนาวัดโดยยึดตามหลักอริยาบท ๔ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งของการบริหารวัด แปลว่า คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย (path of accomplishment; basis for success) ๔ ประการประกอบด้วย

๑. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป (will; aspiration)

๒. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง (energy; effort; exertion)

๓. จิตตะ (ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป thoughtfulness; active thought)

๔. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตรာหาเหตุผลและตรวจสอบข้อสงสัยหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น (investigation; examination; reasoning; testing)

โดยวัดจะต้องมีการอบรมสอนประชาชน ทั้งการปฏิบัติ เจริญสมาธิภาวนา และการเทศน์สอนหลักธรรมต่าง ๆ เมื่อพัฒนาวัดได้เช่นนี้แล้วย่อมทำให้ประชาชนเข้าวัดมากขึ้น และวัดได้ทำหน้าที่หลักในการอบรมศีลธรรมสร้างคนดีให้เกิดขึ้นแก่สังคมอย่างจริงจังได้^๔

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงการบริหารวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในการนำเอาหลักอริยาบท ๔ ไปใช้เป็นหลักในการบริหารวัด เพราะเป็นหลักการบริหารโดยใช้หัวข้อธรรมะในทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารวัดมีความสอดคล้องและครอบคลุมภารกิจของวัดที่กำหนดเอาไว้ ๖ ด้าน อีกทั้งผู้วิจัยต้องการเปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักอริยาบท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งนี้เพราะเจ้า

^๔ วัดพระธรรมกาย, ๒๙ ปีแห่งการสร้างคนดี, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ดอกเบญจ, ๒๕๔๒).

อาวาสเป็นผู้มีบทบาทและหน้าที่สำคัญที่สุดในการบริหาร วัด ถ้าวัดใดเจ้าอาวาสบริหารงานได้ดีวัดนั้นก็จะมีคามเจริญ ส่วนวัดใดที่เจ้าอาวาสขาดความสามารถในการบริหารที่ดี วัดนั้นก็ย่อมเสื่อม การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งประโยชน์เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำ ไปวางแผนเพื่อพัฒนาและ ฝึกอบรมให้เจ้าอาวาสใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารวัดให้มากขึ้น เพื่อความเจริญของวัดและ พระพุทธศาสนา และเพื่อให้เจ้าอาวาสในเขตอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ปรับปรุงการบริหาร วัดโดยใช้หลักอิทธิบาท ๔ อันเป็นแนวทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงให้ไว้ในการจัดทำ ที่อยู่อาศัย หรือวัดให้เป็นถิ่นที่เหมาะสมเหมาะแก่การเป็นที่อยู่อาศัยของบรรพชิต เป็นที่บำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์ รวมทางด้านจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นและเป็นสถานที่ สำหรับประเพณีปฏิบัติธรรมของ พุทธศาสนิกชน ผู้ที่เป็นเจ้าอาวาส หากนำหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็น หลักในการบริหารแล้ว ย่อมเกิดความมุ่งมั่นในการบริหาร และย่อมเกิดประสิทธิภาพในการ บริหารงานของเจ้าอาวาสในวัดนั้น และย่อมเป็นที่เจริญศรัทธาต่อประชาชนที่นับถือ

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครอง คณะ สงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของ เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จะศึกษาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามหลักอิทธิบาท ๔ เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ สมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในการปฏิบัติงาน วิริยะ คือ ความเพียรพยายามบริหารงานให้บรรลุผลสำเร็จ จิตตะ คือ การเอาใจฝักใฝ่ในการบริหารงานที่ได้รับ มอบหมาย และวิมังสา คือ การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลและวางแผนในการบริหารงาน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านในเขตอำเภอสมเด็จพระ จังหวัดกาฬสินธุ์จำนวน ๔๖๐ คน จากการเปิดตารางของเครซี (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan)^๕ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๑๐ คน โดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จพระ จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จพระ จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๔.๓ แนวทางในการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครอง คณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จพระ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสมเด็จพระ จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสมเด็จพระ จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสมเด็จพระ จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีตำแหน่งงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสมเด็จพระ จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

^๕ ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสสอร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘- ๔๙.

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบริหาร หมายถึง การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้ง เพื่อบริหารปกครองวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

อิทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือหลักการบริหารเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

ฉันทะ หมายถึง ความพึงพอใจในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

วิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายามในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

วิมังสา หมายถึง ความความใคร่ครวญหาเหตุผลในการบริหารงานเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ใหญ่บ้าน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในหมู่บ้านนั้น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครอง คณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการประยุกต์ใช้ตามหลักอิทธิบาท ๔

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในพัฒนาการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๗.๔ ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับนำไปพัฒนาการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์